Весна Видојевић-Гајовић

НАША АВЛИЈА

повеља

На корицама:
Весна Видојевић-Гајовић, фотографија снимљена 1959.
Весна Видојевић-Гајовић са сестром Мирјаном, фотографија снимљена 1959.

УМЕСТО УВОДА

Свако има своје детињство.

Некоме је детињство мало, малено, да би га и у најмањи џеп стрпати могао.

Некоме је детињство огромно попут раштрканих шатри на вашару. Идеш из једне у другу и никад краја узбуђењу.

Неко детињство скрива као шкољка бисер и никоме га не би показао ни за сва блага овог света.

Неко не зна шта би са својим детињством, па га као какав облутак баци у воду. Сачека да се примире кружни таласићи и удаљи се од обале реке не мислећи више на њега.

Некога детињство жуљи попут камичака упалог у ципелу. Стане, изује ципелу и истресе камичак, али осећај да га нешто жуљи не напушта га ма куд кренуо.

Некога детињство само пронађе, ненадано и болно, као кад се случајно убодеш на запретену иглу осталу од шивења. И та капљица крви је стварна и јасна као и загубљени дани из детињства који се намах појаве у сећању.

Неко своје детињство носи као што се носи какав брош на хаљини. Диви се његовој лепоти и сјају и срећан је ако постоји још неко с киме би поделио своје усхићење.

Неко своје детињство чува у мрачној шкрињи чији поклопац, при сваком отварању, шкрипи. Стално се накањује да приђе и отвори поклопац, али се плаши те, чини му се, ужасне шкрипе, па одлаже тај, наизглед, безазлен потез.

Неко детињство слаже у рамове, па је оно налик на велики породични албум. Свако може да сазна о људима и догађајима са слика, прочита датуме, препозна места и прилике, али свако фотографијама

даје другачије значење. Неко памти само оне тренутке из детињства које не може да ухвати ни једна камера или зум фотоапарата. И догађаји и особе чиле из сећања, али остају неки мириси, боје и звуци. Остаје атмосфера, тек наговештај неког догађаја. Чињенице преобучене у сећање губе реалност и само је важан осећај који произилази из доживљеног.

Неко своје детињство жели да трампи као што се мењају сличице глумаца, поштанске марке или салвете. Увек му се чини да је роба оног другог и лепша и занимљивија.

Неко детињство памти као прхут птица, ромор кише, откуцаје срца које чујемо и кад прође опасност. Ти мали, танани откуцаји живота, то је детињство.

А ја сам своје детињство преточила у приче и понудила их деци на читање.

I
АВЛИЈА

Ретко смо употребљавали реч двориште. Увек је то била *наша авлија*. Све што се дешавало у мом раном детињству, дешавало се у авлији. Ручавало се у авлији под орахом пред кућом, правиле су се свадбе и крштења, клао се посек за 29. новембар. Правили су се чварци и кобасице, а мој деда је био најбољи кобасичар у вароши око кога су се сви отимали. У авлији се кувао и перући сапун, спремала зимница. Ујутру се са комшиницама пила кафа уз обавезно оговарање, али тако вешто да ми деца случајно не сазнамо о коме је реч. Употребљавала су се лажна имена: капетан и капетаница, мајстор и мајсторица, пастирче, голупче, грлица, сарага, змијурина, кргава, свракуљина, медведица, свирац, лепојка, мурдаруша, намигуша, климавко, патицврк, кепец, нарикача, успијуша... Ја сам дуго тражила те људе у нашој околини, али никада нисам успевала да им уђем у траг. Тако је, сада са сигурношћу могу да тврдим, и цела варош, бар у причама, живела у нашој авлији.

Са улице се у двориште улазило кроз широку капију без вратница, налик на тунел, у којој је увек влага јер сунце никада није крочило у њен хлад. – Бежите из капије, дува промаја! – опомиње нас мајка. И та капија је била граница до које смо смели да идемо, све преко те границе представљало је опасност и за прекршиоце забране следиле су казне. Понекад и далеко веће него што смо заслужили. Средином дворишта се протезала калдрма све до баште и воћњака. Два низа кућа, једна пумпа и бунар у воћњаку. Иза воћњака је била њива и путељак којим смо лако стизали до реке.

Прво смо сви живели у једној кући: деда и баба, рођене сестре Љуба и Драгица са својим породицама. Тек када су се из друге куће иселили станари, наше породице су се раздвојиле. Али нам се дешавало да не знамо која је чија кућа. Ако тетка Драгица кува оно што ми више волимо, Мирјана и ја ишле смо код њих на ручак и обрнуто. Зоран

и Маријана су често били наши гости, а о колачима, лубеницама и да не говоримо. Све се делило на великом столу под орахом прекривеном мушемом са цветним дезеном. Тако смо нас четворо одрастали као рођене сестре и браћа, и увек смо били окружени буљуком комшијске деце. Наша авлија је била најпространија и сва деца су долазила код нас. Осим тога, ту је било толико тајанствених кутака у које смо се радо завлачили и тавана које смо радо освајали. Чега се све нисмо играли! И данас чујем како празним двориштем одзвањају наши гласови: на камен села Анђелка, царе, царе, кол'ко има сати, јелечкиње барјачкиње, шапца лапца ко мој друг, нека трчи ко је луд... Под орахом смо се играли крајцарице и кликера, повијали лутке, кували ручкове и правили наша прва позоришта. У време ужине поседамо под орах и сложно жваћемо: хлеб намазан машћу и посут алевом паприком, хлеб с пекмезом, маргарином... Понекад ми је, можда због толиког друштва, ужина више пријала од ручка. Једино сам се чудила како брат и сестра из суседног дворишта, Ивица и Марица, једу хлеб намазан машћу а посут шећером. У наше експедиције по таванима, подрумима, шупама, кокошињцу и осталим авлијским буџацима, ишли смо са усхићењем малих ратника у освајачком походу. А када падне летњи пљусак и низ калдрму потеку поточићи, пуштали смо палидрвца – бродиће и јурили за њима да видимо ко ће у трци победити.

Подразумевало се да таква авлија буде пуна кућних љубимаца. Моја мајка је гајила мачке, а тетка кучиће. Играли смо се са њима као са луткама, облачили их, возили их у колицима, делили их на равне части тако да је свако имао својег љубимца. Једно време су мајке гајиле живину и зечеве. Али ја добро памтим патку Жутку, своју љубимцу. Добила сам је од татине сестре када смо летовали код ње на селу. Везала сам јој машну и водила је авлијом сва поносна. Једном, после обилног летњег пљуска, када је доње двориште било потопљено, пустила сам је да плива. Она је уживала, и осећала се господарицом свог малог мора. Ја сам трчкарала за њом, али се она све више удаљавала. Нису помагала ни моја дозивања ни преклињања. Мајка ме је чврсто држала за руку да не загазим у бару и удавим се у башти. Не сећам се како се то све завршило, само сам дуго била тужна због растанка са Жутком.

Памтим још два тужна растанка и нашу авлију као неку позорницу. Када је умрла наша бака, ковчег су изнели пред кућу и дошло је много света да се опрости од ње. Сви су много плакали и кукали. Осећао се мирис тамјана. И онда је пратња кренула дуж главне улице кроз целу варош све до цркве и гробља. И сви на улици су застајали и скидали шешире и капе одајући на тај начин почаст покојници. На раскрсници у центру, пратња је застала, чула су се звона и пој свештеника.

Тако се бол из авлије прелио на целу варош и сви су опет учествовали у том тужом догађају. Када је умро наш деда, све је некако било другачије, све се беше изменило.

А ја сам највише волела нашу авлију у време великог спремања. Тада то и није била авлија већ некаква бела, перната лађа. Свуда се сунчају јастуци, јоргани, душеци. На конопцу висе окачени капути и одела. Нецане завесе су се растезале на дрвене рамове, а рамови прислањали на зид куће који је најосунчанији. Као да смо се одједном нашли у чаробној земљи неке непознате планете. Мајка нас пушта да се до миле воље завлачимо у капуте, ваљамо по душецима, зарањамо у јастуке, све до вечери. Онда пракером дуго лупа по њима не би ли истресла и последњу трунчицу прашине и тако осунчане вратила их у ормаре.

Памтим још једну слику. У нашој авлији у доба вашара (Петровдана и Крстовдана) ври као у кошници. Улазе наши рођаци и пријатељи са села, колима, фијакерима, појављују се разни продавци, мајстори котлокрпи и они коритари и они који продају лицидерска срца. Тако сам ја и пре одласка на вашар јела лицидерско срце или папучицу или коњића или ђердан. Необично сам волела тај укус. Једино сам од тога више волела вожњу рингишпилом. Јер ту заиста летиш, више и брже од дворишне љуљашке. Једва су успевали да ме скину са те покретне љуљашке. Било је то моје најлепше летење у животу.

Постоји ли још та авлија? Наравно, постоји. Али то више није авлија мог детињства. Она сада постоји у мом сећању и мојим причама.

II
МЛЕЧНА ПРИЧА

Моја мајка је умислила да за доручак морам да попијем шољу млека и у томе је била неумољива, иако је знала да не волим млеко. Кобајаги послује око шпорета и промиче кухињом брзо као сенка, а овамо мотри на мене и на шољу пуну млека која стоји преда мном. А онда зачујем њен опомињући глас:

– Нема доручка без млека.

Сви укућани су већ доручковали и отишли. Ја седим за великим кухињским столом и цедим млеко кроз зубе, гутаљ по гутаљ, као да срчем тону вулканске лаве. Повремено безгласно уздахнем и ухватим се за грло, које ме од стезања боли и мислим да се потпуно удрвенело и да више никада нећу моћи да гутам и причам. Знам да ће ме хранити цевчицом кроз ноздрве као покојног деда Перу, али како ћу да причам. Удахнем дубоко и загледам се у белу течност која се леска у шољи. Не знам ко кога пије: да ли ја млеко или оно мене? Не помажу ни сва бабина наговарања и обећања да ће ми, ако попијем млеко, испећи моје омиљене колаче. Ни дедине приче да се од млека брже расте и да постајеш јак, толико јак да пешице пређеш целу Албанију, као што је он учинио у Првом светском рату. Верујем ја њима, верујем, и хоћу да их послушам, али не могу. Не могу. Понекад се умеша и комшиница Дара:

– Па шта мислиш, од чега бебе живе? И јаге и телад и прасићи и маце и куце сисају.

– А лавови? – питам ја.

Дару то питање не збуњује јер је њено знање огромно. – Наравно, и лавови и тигрови... И те се животиње зову сисари.

– Али ја нисам сисанче, а млеко нисам волела ни како беба – јогунасто се браним.

Већ се и подне ближи. Млеко је два пута подгрејавано и процеђено кроз цедиљку, јер не дај, боже, да у устима осетим кајмак. Не помажу ни различите шоље: на туфнице, на цветиће, са срцима и она са омиљеним Мики Маусом који се смешно цери испружених руку као да ме позива у победнички загрљај. Само да попијем млеко. Само да победим ту муку.

Млеко раном зором доноси наша млекарица Живкица. Једра и насмејана сељанка румених образа, у црном сакоу и јаких руку које миришу на јефтину колоњску воду. Скида обрамицу на чијим се крајевима клате две велике алуминијумске канте пуне млека. Мама износи шерпу, а Живкица узима „цименту" и пуни је. Онда је пресипа у велику шерпу коју мајка ставља на шпорет. Тако она мери количину млека. Мама обично узима два-три литра. Живкица ретко има времена да седне и послужи се. Мада мама свако јутро пред њу износи слатко и кафу. Узима паре и већ хита пред нечији други праг и све тако док не распрода све млеко из канти. Свака кућа има своју млекарицу која доноси млеко из оближњег села. Та весела округласта женица би ми била јако симпатична и дозволила бих јој да ме пољуби у косу да није беле течности коју продаје мојој мајци. Понекад замишљам да неће доћи. Да ће је нешто спречити. Да ће њене краве престати да дају млеко или ће се млеко успут просути или згрушати, али то се никада не догоди. Ево је на нашој капији, забрађена у цицану мараму, румених образа и осмеха од ува до ува. И још ми прича како ме је поздравила Шаруља и како ме моли да попијем баш њено млеко јер је најздравије.

Најгоре је било лети. Седим за столом пред кућом и срчем ту, за мене, одвратну текућину. Моји другари се окупљају. Моле ме да што пре искапим, па да идемо да се играмо. Вичу у хору: „Пиј, пиј, пиј!" Не вреди, не могу. Роним горке сузе које капљу у шољу. Затварам нос и очи и с муком прогутам тек гутљај-два, а дно шоље се још увек не види. Моје млеко већ има укус суза. Деци је досадило да ме чекају; разишла су се по дворишту, чујем веселу грају и замишљам како се баш лепо играју. Покушавам да млеко излијем у чанче за мачке, али мајчино будно око увек примети и онда долази ново следовање. Једини спас, кад се мајка замаје око шпорета или покушава да дохвати нешто са највише полице у шпајзу, долази од старије сестре. Она моју шољу млека искапи за трен, халапљиво се облизне да не остану бели бркови и одају је мајци. Ја сам јој на томе и те како захвална. Не смем бар два дана да је тужакам, а она то право обилато користи. Пришуња се и стане ми на „тракаче" јер зна да ћу пасти, а не смем да плачем и зовем маму. Тракаче су биле моја омиљена забава. То су изношене, потпећене татине старе ципеле. Стоје пред вратима и служе да се по киши и блату оде до пумпе по воду или до шупе по дрва. Стоје и лети код гво-

зденог отирача и маме ме. Обувам их иако на мојим ногама изгледају као чамци. Онда се шетам кладрмисаним двориштем као да освајам рекорд у некој новој, тек рођеној спортској дисциплини. Колико дуго могу у њима да препешачим двориштем а да не паднем и не разбијем колена или да ми се сестра пришуња и споплете ме?

Тек по преласку у Београд могу да одахнем. Кад мама не види, испразним шољу млека у лавабо и пустим славину да вода спере трагове. У Београду живимо у згради са текућом водом и ја лако савладавам нове могућности. Цивилизацијске тековине ми невероватно иду на руку. Али се гризем у себи: шта ако се од млека негде у водоводним цевима створи сир и зачепи канализацију. После ме мој комшија са четврог спрата, мој другар Пеца, теши:

– У цевима живе мишеви и они ће сигурно тај сир појести.

Понекад се нагнем над отвор лавабоа и ослушкујем. Чини ми се да чујем како мишићи уз сласт грицкају сир и више не бринем.

Ипак, и дан-данас не волим да пијем ту белу течност која је бојила јутра мог детињства црном бојом.

III
ДВА ПРОЗОРА У СВЕТ

И сестра и ја смо волеле књиге. Куповали су нам за материце, очеве, за Божић и Ускрс. У то време у Обреновцу је постојала само једна књижара и није имала велики избор књига. Најлепше сликовнице смо добијали када би мама ишла неким послом у Београд. Кад је пошла у школу, сестра се учланила у библиотеку одакле је доносила шарене књиге које ми је полако читала, готово сричући, док није овладала том вештином у потпуности. Тек касније сам и ја научила слова и самостално почела да читам. Моје омиљено место за читање било је високи праг између собе и кухиње, а лети седим на шамлици испод ораха. Тако су започињали моји школски распусти. Тада је био обичај да се на крају школске године поклањају књиге за одличан успех и примерно владање. У првом разреду добила сам *Корњачин оклоп* Весне Парун. Али се догодило да на крају другог и трећег разреда добијем исту књигу: *Кекец изнад усамљеног понора* Јосипа Вандота. Једва сам суздржала сузе. Била сам љута на учитељицу зато што се није сећала да ми је прошлог јуна поклонила исту књигу. Данас те књиге са печатом школе и потписом учитељице и наставничког већа имају посебно место у мојој кућној библиотеци. Како сам рано научила да се летети може и на крилима маште, књиге су ми постале сапутници кроз цели живот. Не само да сам уживала у читању и откривању толико различитих, узбудљивих светова, већ сам од првих читалачких корака водила и читалачки дневник. Наиме, у дебелу свеску тврдих корица, тата ми је на карираним листовима ишпартао рубрике и научио ме шта да записујем. Прва рубрика: датум и година читања књиге; друга: име писца и назив књиге и најзначајнија и за мене најтежа: садржај књиге, односно о чему је у књизи реч и да ли ми се допала или није. Прве књиге ми је он записивао. Препознајем његов читак, исписан руко-

пис. А онда следе моја невешта, кривудава слова. Прво сам рубрике исписивала мастилом, држаљом и пером, а онда долази хемијска оловка. Прве књиге су штуро обрађене: лепа књига, много ми се допала, веома занимљива књига пуна узбудљивих догађаја. Нашла се ту и оваква реченица: Кинеске бајке, лепе бајке које се причају у Кинеској, а онда следи дужи осврт на садржај књиге. Већ у старијим разредима преписивани су и цели пасуси или неке изузетне мисли које су ми се тада чиниле веома вредне и паметне. На тим страницама је и лепљено пресовано цвеће, неке сличице исецане из журнала или моји цртежи, слике писаца или рекламе за претплате на комплете класика. Понекад је нека књига завредела и читаве две странице мојих коментара. И тако, из године у годину, марљиво сам попуњавала дневник читања све негде до осмог разреда. Ту се једноставно мој читалачки дневник прекида а да ни сама не знам због чега. Сада је та свеска тврдих корица позамашан документ. Могу из ње да видим у ком сам добу читала неку књигу и шта сам о њој тада мислила. А још занимљивије је што је исти такав дневник водила и моја старија сестра Мирјана. Можемо тачно да реконструишемо време дружења са књигом, односно да ли је неку књигу она узимала од мене или сам ја од ње. Које су се књиге њој, а које мени свиђале.

Кад смо се преселили за Београд, отац је одмах са мном кренуо у потрагу за најближом библиотеком. Пред једним излогом у данашњој улици Краља Петра срели смо две девојчице које су нам објасниле где се налази билиотека „Ђорђе Јовановић". После сам са њима кренула у пети разред и оне су ми препричале тај догађај јер им је било необично да неко тражи библиотеку. Мислим да би требало поставити путоказе за библитеке. Нека деца још увек воле да читају књиге.

* * *

Мој теча је радио у Робној кући, те је тако међу првима у Обреновцу купио телевизор, невероватно чудо тог доба. Те зиме дневна соба била је пуна деце, увече поседа одрасла публика. Права атракција о којој се данима прича. Препричавају се садржаји емисија и реакције многобројне публике. Онда се мој отац досети. Стане на врата и пропитује нас математику, нарочито таблицу множења. Ако не знаш, не можеш да гледаш дечју емисију *Мендо и Славица*. И тако за љубав тих треперавих, покретних сличица, научисмо очас посла тешке математичке операције.

Једном је била нека емисија за децу са наградним питањем. Свирали су Седморица младих са сламнатим шеширима, а на њима закачени букетићи цвећа. Требало је одговорити на којим инструментима свирају и које цвеће носе на шеширу. На пример: трубач – ђурђевак,

кларинетиста – беле раде и слично. Не сећам се која је то емисија била, али се сећам нашег узбуђења због најављене награде. Тешко питање, мрмљамо ми млађи и мрштимо се. Или не знамо како се зове инструмент или не можемо да препознамо цвеће на жирадо шеширу. Али ту је Мирјана. Као најстарија сестра, све запамти и написа на парчету папира истргнутог из свеске. Написа и наша имена и адресу на плавом коверту и однесе у пошту. После неког времена зову нас из поште, која се налазила у главној улици, да преузмемо пакет. Стигао препоручено из Београда. Мајке нас лепо обуку и ми пођемо. Одмах отворимо пакет и разочарамо се. Могли су и нешто боље да нам пошаљу. У пакету по бомбоњера и четкица за зубе! Ипак, ми се осећамо као добитници и поносно вучемо пакет кроз варош. Кад код куће грдња: Зашто Мирјана није написала и име сестре од тетке, па да и она добије. Мирјана се брани:

– Нећу да лажем. Она је још беба и није гледала емисију.

– А они па то знају! – каже деда.

Ми као да још верујемо да у радију и телевизору живе мали људи који причају, певају, играју...

А најлепше је лети. Онда се телевизор износи на прозор и гледаоци седе у дворишту, доносећи свако своју столицу. Незгодно је само што насрћу комарци. Од њих се бранимо паљењем старих крпа, тако да слику на телевизору често гледамо кроз димну завесу. Онда се неки много буне, па шерпу са запаљеним крпама одвлачимо у дно дворишта. Сада неометано пратимо програм: ако је нешто јако занимљиво, комарце и не опажамо. Ето правог начина одбране од ове напасти. Против комараца телевизором!

IV
ЛЕВО-ДЕСНО, ИСПОД-ИЗНАД

Нисам се плашила поласка у школу. Већ сам била окружена школарцима: моја пет година старија сестра Мирјана и брат од тетке Зоран увелико су похађали школу и мени је, чинило се, све било јасно. И пут сам напамет знала. Идеш главном улицом кроз целу варош све до скретања у улицу која води до цркве. Преко пута цркве се налазила лепа зграда Основне школе „Јован Поповић".

Ипак, тог првог дана школе сам се престравила. Тек што смо се окупили у школском дворишту, чврсто држећи маме и тате за руке, нека старија жена јаког и продорног гласа стала је на улазне степенице и надјачала жамор: „Сви они који станују испод Драјићевог сокачета нека стану овде, а они изнад Драјића нека се сврстају у ову колону!" Реч Драјићево сокаче је посебно нагласила и при томе је, као какав саобраћајац, рукама одсечно показивала где би требало да се оформе та два реда. Добро сам знала где је то сокаче. Господин Драјић је био предратни обреновачки апотекар и имао је кућу и апотеку на углу главне улице и сокачета. У време мог детињства није било господина Драјића ни његове апотеке, али су људи, по навици, ту уску уличицу која се од главне одвајала под правим углом и даље звали Драјићево сокаче. Збуњивале су ме речи: испод и изнад. Становала сам у главној улици, али где тачно да се сврстам. Помоћ сам потражила од маме. Она ме је разумела и повела у тачан ред. Иако ми је тада лакнуло, дуго ме је збуњивала прича да ми, првачићи из реда испод Драјићевог сокачета, припадамо ОШ „ Јован Јовановић Змај" која је тек требало да се изгради. Али ми смо се 1963. године преселили у Београд, тако да ја ни дан нисам похађала ту школу. Иако ми у ђачкој књижици пише да сам ученик Змајеве, такорећи непостојеће школе.

У Београду сам уписала ОШ „Јанко Веселиновић” на полугодишту четвртог разреда. И у петом разреду опет подела. Сви који станују испод Душанове, пети разред похађаће у тек изграђеној школи „Браћа Барух”, а они који станују изнад Душанове уписаће школу „Перо Поповић Ага”, односно данашњу „Мике Аласа”. Али сад сам се добро сналазила у тим појмовима.

У непостојећој Змајевој школи учитељица ми је била Душанка Семјонов, млада и лепа. И данас могу да видим ту слику: првог дана у школи прозива нас и уводи у учионицу, брижна да се неки првачић не загуби или расплаче. Титра ми пред очима њена хаљина и њена фризура, могу да осетим њену руку на својој када нас учи да пишемо прва слова. Али памтим и ту другу учитељицу у новој школи „Јанко Веселиновић”. Учитељица Ружа Грбић је много старија од Душанке којој смо ми били прва генерација ђака. И учитељица Ружа је блага и добра. Она ми помаже да пребродим трауме пресељења и прва ме искрено подстиче да пишем. На једном родитељском састанку је мами јавно признала: „Прво сам мислила да јој домаће радове пише неко од одраслих, а онда сам дала тему на часу и уверила се колико је талентована.”

Не знам коју сам више волела. Мислим, обе подједнако. Толико сам их волела да сам као девојчица маштала да постанем учитељица. А данас су тај диван назив најплеменитијег занимања променили.

* * *

Памтим још једну непријатност с почетка школовања.

– А сад сви подигните леву руку – каже учитељица Душанка, а ја увек урадим супротно.

Мој отац је сматрао да се може писати само десном руком и настојао да стекнем такву навику. Али све остало сам радила левом руком. И ко зна да ли бих икада научила и превазишла ту збрку у својој глави да до мене није села нежна девојчица пегавог лица, са дугим слаповима шишки испод којих су вирила два насмејана плава ока. Звала се Нада Шењановић. Упамтила сам је за цели живот. Одмах ми је рекла пуна самопоуздања:

– Не брини, ја ћу те научити.

Целе ноћи сам се превртала у кревету. Како ће ме то научити? Ко је њу научио? Можда њен тата, капетан речног брода. Можда је то знала по положају сунца или звезда, кретању облака или прескакању таласа.

Сутрадан ми је поклонила вашарски прстенчић са три камичка:

– Стави га на ову руку и запамти да ти је то лева и увек ћеш онда знати! – рекла ми је у поверењу. Сличан је и она носила на домалом

прсту. Тако смо сада обе биле потпуно сигурне кад учитељица нареди да подигнемо леву руку.

Брод Надиног тате превозио је разне терете и путовао великим рекама. И како је његова ћерка Нада изненада упловила у наш разред, у моју клупу, тако је једног дана, на крају првог разреда, и ишчезла из мог живота. Можда и данас плови неким рекама, ко би то знао. Сем што ми је помогла да научим одређивање леве и десне стране помоћу прстенчића, запамтила сам је и по лепим причама са путовања непознатим пределима и градовима. Причала ми је како јој тата завеже корито и онда она има свој сопствени брод којим плови. Свакодневно ми је дочаравала живот на броду: како се суши веш, где се кува пасуљ, како набављају хлеб и ко је најбољи пецарош од бродске посаде.

После сам схватила да су лева и десна страна веома важне у животу.

Моја мајка се по преласку у Београд плашила саобраћаја и стално ме опомињала да пазим кад прелазим улицу. Говорила ми је: прво погледаш лево, па десно и тек онда пређеш улицу.

А како се животни кругови често затварају, ту збуњеност око леве и десне стране сам доживела и на курсу компјутерског описмењавања. Све ме је плашило у вези са том машином и зато, на самом почетку, нисам умела да погодим леви и десни клик на мишу. Као оно ђаче с почетка школовања.

V
ЗИМСКИ СЛАДОЛЕД

Мајка нас је, не знам због чега, увек облачила у исте хаљинице и капуте, сандале и ципеле, са обавезном буби фризуром и машнама у коси, као да смо биле близнакиње, а толико смо биле различите. Тако је бар било у раном детињству. Тада нисам ни слутила колико сам јој ја у ствари била на терету. Морала је свуда да ме води са собом. И ја бих јој обавезно покварила неку игру с другарицама, одала бих је у игри жмуре, јер једино ја не бих успела да се сакријем и онда бих плакала. А тек колико пута ме је заштитила и примила батине уместо мене, колико је кућних послова радила уместо мене. Моја старија сестра. Зашто је нисам више разумела и зашто сам је сваки час тужакала код маме. Та разлика од пет и по година у детињству чинила се непремостива. Тек када сам ја порасла, зближиле смо се на прави начин.

Моја старија сестра Мирјана била је чудо од детета. Не само да је пила млеко уместо мене, већ сам јој кришом дотурала и осталу храну. Ја сам била слабуњаво дете мрљаво на јелу, прозирна као биљчица, стално болешљива. Мирјана је била сушта супротност. Огромна за своје године, као од брега одваљена, никада болесна. Чак и када је хтела намерно да се разболи, није успевала у томе. Намерно је, на пример, излазила на велики одмор без капута, раскопчаног џемпера, све док њена учитељица Лепа није дошла да је тужи мами и тати. Чим је видела бебу у кући, знала је разлог тог инаћења.

Одрасле смо у породици у којој се неговао култ хране, јер се веровало да здравље на уста улази. Мама и бака су биле одличне куварице, али шта вреди када сам ја јела као птичица и то с муком, тек онда кад ме натерају и припрете батинама. Мирјана је прождирала храну толиком брзином да је мени застајао дах. Ја сам јој се у ствари дивила јер су је сви због тога хвалили. Понекад је на мамин наговор пила горке

сирупе против кашља, иако је била сасвим здрава, само да би мени доказали како је то баш укусан лек. Увек су прво њој сипали саструганн нишадор у грло, мада јој грло није било црвено, нити ју је икад заболело. А ја сам од тог бакиног лека ригала, све ме је пекло и сузе су текле у млезевима.

Једном ме је сестра повела на бакљаду. Обећала је чврсто родитељима да ће пазити на мене. Ја још нисам ишла у школу и била сам јако узбуђена. Бакљада се одржавала у част ослобођења вароши. Свечана поворка иде од школе главном улицом, певају се ударничке песме. Сви изађу на капије и тапшу. Деда нам је увек правио бакље. Узме летву и на њу закује конзерву. Држаљу онда ишмиргла да нам се нека цепка не би забола у руку. У конзерву ставља пиљевину и залива гасом из флаше. У школском дворишту се постројавамо и послужитељ свима пали бакљу. С поносом машем мами и тати, деди и баби, заправо свима који нас дочекују испред капија. Само што не истрчим из колоне и кажем: видите ме, сад сам и ја велика!

У доба мог раног детињства није било самопослуга. Постојале су бакалнице где се све куповало на меру: од мармеладе, брашна, хлеба, цигара до гаса, соли и штирка. Мама нас стално одваја од игре: Иди купи три фртаља, купи пола киле, купи... Најчешће је све то обављала Мирјана јер је она била најстарија и могла је сама да пређе улицу. За учињену услугу добијала је кусур. А за кусур је куповала слаткише. Фишек свилених бомбона, шарену лулицу, петлића од шећера испуњеног слатком течношћу, лизалицу од које ти језик постане црвен, ушећерену јабучицу. Кад је била добро расположена, водила је и мене и брата од тетке и частила нас за све паре. Проблем је настао када се у посластичарници на крају вароши, код „Јастреба", појавио зимски сладолед. Прво нам је објашњавала, расле су нам зазубице од њене слатке приче, а онда нас једног дана повела.

– Куда ћете? – пита мајка строго.

Ми се препаднемо и станемо као укопани.

– Идемо да купимо сладолед – одговара Мирјана уместо нас.

– Не долази у обзир, враћајте се у кућу. Сладолед, зими? Свашта! Шта ће вам све пасти на памет! Ти си бар најстарија и могла би да будеш мало паметнија – осула је паљбу мајка.

Сестра пита оца.

Он каже:

– Ако је тако добар, купићу вам и два.

И полази са нама до посластичарнице „Јастреб" да се увери.

А сладолед је више него добар. Кугле од неког чврстог крема се стављају у корнете. Можеш да бираш: јагода, чоколада, ванила. Лижеш, сладолед се топи, а није хладан.

Мајка нам дуго не верује:

– Где то има, свашта! Причај ми причу: зимски сладолед. Ко је то измислио?

Измислио је наш посластичар Прока. И дуго га је продавао. Јер су сва деца полудела за том посластицом. И зими, кад пођемо у школу, обавезно свратимо по куглу-две које у сласт полижемо до школе.

VI
КАЛЕМАР

Био је крупан, плаве косе и очију, строг, енергичан. Кроз многе се приче о мом детињству прошетао и обасјао их својом добротом, брижношћу и потребом да нас нечему научи. У причама се нешто стварно тако догодило, а нешто се измашта, домисли. Тек, мој отац Тихомир Видојевић, од оца Микаила и мајке Даринке, и дан-данас живи и у мојим причама и у мом сећању.

Заљубљеник у природу, по струци агроном, покушавао је да нам приближи тај чудесни свет природе. У једној сам причи написала: ...Шта би било да нам је отац радио у фабрици чоколаде или играчака, какве би нам онда поклоне доносио. Овако нам је доносио плодове из природе: шишарке, кестење, дрењине, купине, шипурак, мушмуле, лешнике, плод багрема, цветове зове, јасмина, дивљег зумбула... Доносио нам је ровце, јеленке, бумбаре, кромпирове златице, трутове, вилине коњице, лептире. Хватао нам је лети свице. Видим га како стоји пред кућом у сенци, а његове шаке пуне свитаца исијавају флуоресцентну светлост. Једном нам је донео младунче зеца, скроз промрзло. Целе зиму смо га држали у картонској кутији испод белог кревета у кухињи. На том кревету се отац обавезно после ручка одмарао, а ми деца се верали по његовим рукама, као врапци по гранама дрвета. Али мој отац је био неко много добро дрво јер је умео да прича приче које смо ми пажљиво слушали, отворених уста и не трепћући. Прво смо му до кревета доносили црну кожну торбу из које је вадио поклоне и онда испредао читаву причу. Понекад ми се чини да је те приче лако вадио из главе као и поклоне из црне торбе.

У нашем дворишту све се знало: где се шта сади, када расте, када цвета. Под очевим брижном руком по календару природе цветало је цвеће у баштици крај пумпе: прво се појављују цветови јагорчевине,

онда висибабе срамежљиво климају главицама, затим мирисне љубичице, лале, ђурђевак и тако редом. Цело лето и јесен баштица је шарена и одише миомирисом. Ту се уз тарабу налазило и стабло смокве. Затим шимшир и стабла јоргована. Испред куће је био мали виноград, а иза куће у башти леје зелене салате, лука, шаргарепе, парадајза. Ту смо брали прве јагоде и рибизле. Иза баште налазио се пространи воћњак препун стабала јабука, кајсија, трешања, крушака, шљива... Ту, у углу, налазио се и пчелињак са десетак кошница. Још као дете гледала сам врцање меда и учествовала сам у томе тако што су ми руке биле замазане златножутом лепљивом смесом, а уста пуна воштаног сећа које смо жвакали као најлепше жвакаће гуме. О многим повртарским и воћарским радовима знала сам и пре него што сам научила слова. Зато што сам стално била уз оца, уживала сам да гледам како ради и, наравно, помагала му у свему.

Умео је да калеми и то је радио с љубављу, па му је све ишло од руке. Тако се брзо прочуо у вароши и многи су га тражили да им накалеми неку воћку. Звали су га Тика калемар. Ја увек идем уз њега. Носим му прибор који он држи у једној прегради креденца у нашој кухињи. У малену котарицу ставља нож калемар који изгледа као перорез, али му је на врху оштрица проширена. Тај драгоцени нож отац држи у платненој футроли и веома се нежно опходи према њему. Отац ми изгледа као неки доктор за дрвеће. Дуго прегледа дрво, мерка грану зналачки и, тек када је сигуран да је нашао право место, тражи од мене калемар.Онда засеца место у крст и у ту расеклину ставља пажљиво одабрано окце, калем. Онда затражи калофонијум и ја му га дајем, а он брижно маже то место специјалном смолом која затвара расеклину. (Касније сам сазнала да се та смола користи и за подмазивање гудала на виолини.) После тога од мене тражи рафију. И ја из котарице вадим сноп који он зналачки увија око калема. Тек сада схватам: био је виртуоз, прави мајстор калемљења. Памтим да је у нашој баштици накалемио ружу месечарку седефно белих латица и опојног мириса. Накалемио је и стабло јоргована, тако смо у пролеће имали тробојне цветове: беле, светло и тамно љубичасте. Накалемио је крушку на јабуку, па смо у нашем воћњаку уживали у јабукама које су имале укус крушака. На отпорна и јака стабла џенерика калемио је кајсије и бресквe.

Од те његове вештине имала сам и ја користи. Недавно сам се сетила Љубе Трубе и његовог трицикла. Никада ми не би дао да возим да мој отац није одлазио код њих у двориште и калемио воћке. Љубин тата само подигне обрве и строго нареди. И ту почиње моје царство. Седам на трицикл и возим га с уживањем. После следи и послужење. Колачи, пита или сутлијаш, ремек-дело Љубине маме. Али исто тако

не могу ни да заборавим намрштен и увређен Љубин израз на лицу. Наравно да му није пријатно да дели са неким свој трицикл, пошто је био јединац и размаженко. После смо ишли у школу заједно и држали се на одстојању. Јавио би ми се тек климањем главе или би „здраво" једва чујно процедио кроз зубе. Не знам откуда му тај надимак: Љуба Труба. Можда је имао неко значење и узет је из неког догађаја. Не верујем да је тај надимак добио због звучности јер му се римује са именом, а можда је само одраз мог односа према њему. Па шта бих мислила о дечаку који ми једва позајми бицикл да се мало провозам, док мој тата калеми у њиховом воћњаку.

И још нешто. Као што се памти први дан у школи, памти се и последњи дан на послу.

Оца смо по обичају чекали пред капијом. Жељно смо ишчекивали његов повратак са посла јер је, као агроном, био и по неколико дана на терену. Још с почетка улице бисмо уочили његову силуету. Носио је сако намакнут на рамена, у руци му црна торба. Кренули бисмо му у сусрет, а он би ширио руке са осмехом на лицу да нас све загрли и изљуби. Али тог дана тата је био уморан, невољан за приче. Само нас је пољубио у косу и помиловао. У кући неки тајац. Мајка склања поглед. А после ручка први пут није легао на кревет да се мало одмори. Сам узима црну торбу и из ње вади букетић пластичног цвећа. Поклон није за нас него за мајку. Због тога смо некакако збуњени.

– Данас је отац пензионисан – шапатом каже мајка и тера нас у двориште да се играмо.

Видим да дрхтавим рукама ставља вештачко цвеће у вазу док јој отац објашњава:

– Продаје их нека старица на аутобуској станици. Нисам могао да је одбијем.

VII
МАЈСТОРИЈЕ МОГА ДЕДЕ

Мој деда Милорад Трајковић имао је неколико шупа у којима је повазадан нешто мајсторисао. Имао је веште руке и безмерно стрпљење да нешто куцка, тестерише, шрафи, шмиргла, боји. На полицама су биле сложене кутије пуне шрафова, нитница, ситних делова машина, ексера, опругица, бравица, старих кључева и катанаца, рајбера, клупчића канапа, смотуљака жице, гужвица кучине, парчића саргије и мушема, празних флашица, кутијица, дугмића и копчи, парчића покиданих каишева, пертли, ђонова од старих ципела, зарђалих блокеја, потковица разних величина, летви и летвица, бургија, шила, тестера, чекића, турпија и осталог алата. Вероватно му све то није било потребно, али је он све чувао и класификовао у кутије и сандучиће. У шупама се осећао мирис прашине и старежи, али нам то није сметало да му се сваки пут придружимо, слушамо његове приче и претурамо по његовом, онда нам се чинило, непроцењивом благу. Деда је учествовао у Првом светском рату и прешао Албанију са српском војском, био два пута рањен и донео кући толико ордења: две Карађорђеве звезде, орден Милоша Обилића и неке француске. Све своје приче, које на жалост нисмо запамтили, отпочињао би: „Одовуд притисле Швабе, овденака нас браћа Бугари ударају, а љути Арбанаси нас дочекују у гудурама, тек срећан си ако извучеш живу главу...”

Деда је некако извукао живу главу, али је био рањен па га је глава стално болела и често је говорио да мора да је промени. Ићи ће у касапницу да нађе неку волујску или овчију, свеједно. Зато и скупља све ове шрафове, требаће му да је добро причврсти на рамена, глава је то, није шала. Теме му је било мекано као у бебе и зато је стално носио шубару, капу или берету. Глава му је била покривена и када спава. Никада нисмо знали када озбиљно прича, а када само хоће да нас засмеје.

По кући је завртао шрафове, учвршћивао врата, столице и ормаре, подмазивао браве које шкрипе. Он је био задужен и за оштрење ножева. Волели смо да гледамо како то ради, али нисмо смели ништа да пипамо. А он нам прича неку причу и обавезно заврши речима:

– Ето, сад је оштар да не може оштрији бити. Мртвог човека обрије да ни репом не мрдне. То је прави челик, браће Бекутовића из Беча. Погледај како ми је само, ала једна, појео пола белегије.

Волео је да нам прави играчке, увек да нас нечим занимљивим и лепим обрадује: кућицу за псе, кућице за птице, колица, возиће, авионе, креветиће и ормаре за лутке, сто и столице за дечији кутак. Направио нам је телефон од две конзерве и канапа, вагу за тачно мерење, лопатице за снег, сличуге, чигре, пајаца који помера руке и ноге и ко зна какве још играчке којима се не сећам имена ни намене, само памтим да су биле необичних облика, састављене од разноврсног материјала... А једном је, у шали, за Божић свакоме поклонио плетену котарицу пуну предмета завијених у шарени папир. Испоставило се, чим смо развили поклоне, да су у шареном папиру биле скривене: ротква, цвекла, лукац, шаргарепа, ораси, јабуке, крушке, суве смокве, суво грожђе... а ми били убеђени да су то неке играчке необичних облика.

Дозвољавао нам је да разгледамо кутије и сандучиће у његовом присуству: све смо могли да узмемо, али морали смо да вратимо тачно на место где се налазило. Ако бисмо без његовог питања претурали по шупи, викао је на нас: „Ви сте стока без репа!"

Можда смо од њега наследили ту страст према колекционарству, мада нисмо знали шта та реч значи. Свашта смо сакупљали и ређали у кутије од сапуна које смо добијали у оближњој бакалници: омоте од чоколада и бомбона, празне кутије од шибица, етикете са труба платна, кесе од најлон чарапа, поштанске марке, стари новац, салвете и разгледнице, сличице фудбалера и глумаца, пластичне животињице из прашка за веш, кутијице од помада, бочице од лекова и мириса... Уредно смо их пребројавали, слагали и мењали се за дупликате, забављајући се сатима.

А једном нас је деда баш обрадовао. Једног јутра освануо је под орахом прави правцати фијакер који је деда направио за нас од старих сандука, сицева и фењера. Био је обојен и прелакиран, па се на сунцу цаклио. Имао је папучице са стране и праву руду за коју је Зоран привезао свог дрвеног коња. Одмах је сео на место кочијаша и значајно је пуцкетао бичем. Ох, како смо се тог лета напутовали! Деца из комшилука и нас четворо, нагурамо се у наш фијакер и кренемо. Претходно мораш да купиш карту од Цвике кондуктера и кажеш куда путујеш. То је био највећи проблем. Требало је да знамо имена далеких градова, а многи од нас ни у школу нису ишли. Хонолулу, Џакарта, Москва,

Париз, Буенос Аирес... пљуште дестинације са свих страна. Онај ко не зна, пита старије или гледа у велики, раскупусани атлас света. Онда Цвика кондуктер тражи новац за карту. Ти му одбројаваш лишће багрема или листове ораха или из кесице изручиш каменчиће као златно грумење. Само је Маријана путовала до Пожаревца где је живела наша тетка Милева. Њу смо зато остављали на првој окуци и она је чежњиво махала и гледала за нама. Али би сутрадан опет хтела код тетке у Пожаревац. Колико смо се тог лета напутовали по свим меридијанима! Цичали смо и нагињали се на окукама, стајали код крчми да се освежимо. Путовали смо а да нисмо ни приметили да наш фијакер нема точкове.